

Нагорняк / За заг. Ред. Проф. В. В. Різуна. - К. : ТОВ «ДРУКАРНЯ «БІЗНЕСПОЛІГРАФ»», 2017. – 304 с.

15. Телеканал «Суспільне-новини» <https://www.Suspilne.media>

16. Deutsche Welle (DW) — німецька державна радіостанція та телеканал «Німецька хвиля» <https://www.dw.com>

17. LIGA.NET <https://life.liga.net>

18. Saini. M., Moon. G. Social Networking Sites: A Premise on Enhancement. «Journal of Internet Banking & Commerce, 18(3)». – 2013. P. 1-15.

19. UA:Українське радіо <https://ukr.radio>channel>

Кравченко Євдокія Григорівна

канд.філол.наук, доцент,

професор кафедри журналістики ФМВ НАУ

м. Київ, Україна

e-mail: evdok98@ukr.net

МАС-МЕДІА І СУЧАСНИЙ МОВНО-НОРМАТИВНИЙ ПРОЦЕС

Сучасні українські медіа є одним з головних напрямків нового поступу української мови в суспільстві. У війні за незалежність, за право бути українцем, викристалізувалася й головна місія української мови – єднати український соціум у спроможності спротиву ворогу, виступаючи головним атрибутом української державності й формування новітньої української громадянської ідентичності. Усталення та розвиток мовної норми є «справою національної важливості, оскільки літературна мова – це саме те, що в мовному плані об'єднує націю» [8, с. 33]. У наш час нормалізація та кодифікація української мови та її норм вимагають не лише розгляду мовних фактів, а й створення відповідної теоретичної моделі їхньої інтерпретації з врахуванням позамовних чинників для того, щоб за позірною сваволею проглянули певні закономірності.

Діяльність мас-медіа у процесах збереження й культивування мовної норми української мови і культури мовлення та стереотипів мовної поведінки соціуму не потрібно не дооцінювати, оскільки вплив інформаційного поля медіа на свідомість громадян сьогодні є незаперечним. Медійна мова впливає на мовленнєво-мисленнєву діяльність суспільства, не просто передаючи мовний смак доби, а й створюючи мовний ідеал сучасності (символічні норми) [5; 11]. Маємо нині новітні культурно-ідеологічні засади та наукові розвідки з проблем розвитку української літературної мови й усталення її норм (засадничі праці С. Бирик, С. Єрмоленко, А. Загнітка, В. Німчука, М. Пилинського,

О. Пономаріва, В. Русанівського, О. Стишова, О. Тараненка, Р. Трифонова, Н. Шумарової, Г. Яворської та нові розвідки з культури медійної мови Х. Білограць, С. Зайцевої, І. Залінської, Ю. Єлісєвенко, А. Нечипір, О. Сербенської, Г. Яворської, М. Яцимірської та ін.). Опрацювавши здобутки науковців, у яких відображено багатоаспектність поглядів на мовну норму, вважаємо за доцільне вивчити діяльність мас-медіа в контексті перегляду мовно-нормативних засад, в аспекті усталення стандарту української літературної мови, що враховує як внутрішні (системні), так значною мірою зовнішні (соціальні) фактори.

Для обґрунтування результатів дослідження медіадискурсу з культивування мовних норм використано аналітико-описовий метод для встановлення фактів перегляду мовних приписів у медіа, застосовано й контент-аналіз та моніторинг телепрограм.

На переконавання дослідників, у ХХІ ст. відбулося збільшення у геометричній прогресії засобів масової комунікації, що зумовило зміни у поширенні слова, характері й динаміці мовних змін, у превалюванні окремих критеріїв нормативності та в узусі й системі української мови [6; 8]. Відбувається активізація рефлексії у суспільстві щодо мови, зміна критеріїв оцінки якості мови через демократизацію норми й посилення особистісного компонента, правильність у комунікації поступається функціональним ознакам. Мовна норма – це чинні в певний час у певному мовному колективі та обов'язкові для всіх членів колективу засоби мови, як загальноприйняті в певній мові реалізація можливостей системи, як сукупність стійких, традиційних реалізацій мовної системи, відібраних та закріплених у процесі суспільної комунікації і як сукупність правил/регламентацій, щодо засобів у мовленні індивідів [10, с. 415]. Відомий український науковець О. О. Тараненко, ґрунтовно проаналізувавши провідні тенденції в українській мові, виокремив маркери впливу на перегляд її кодифікаційних засад: «Процес унормування мови останніми роками відбувається в Україні за умов складної мовної ситуації, яка певною мірою є унікальною адже донедавна існував неофіційний білінгвізм в українському суспільстві і ЗМК; нині нововведення у мовному законодавстві щодо функціонування української мови як державної; кардинальні зміни у світогляді суспільства через військову агресію рашистів; – як наслідок, відмова від використання мови й культурних надбань ворога та прагнення до геостратифікації українства у світових процесах» [9, с.181].

Склад і характер чинників, які впливають на стабільність мовної норми ХХІ століття суттєво змінився, бо література значно зменшила свій вплив на суспільство як популяризатор зразкових мовних норм. Натомість вплив мас-медіа на громадськість став інтенсивним і агресивнішим.

Телебачення й інтернет-мережі суттєво збільшили вплив сьогодні на культивування мовних норм української мови та на формування культури мовлення, оскільки охоплюють усі сфери життя й широку аудиторію, впроваджуючи новітні мовні входження, а відтак здійснюється й активна популяризація стандарту мови. Саме мас-медіа виховують навички спілкування літературною мовою, пропагують засвоєння літературних норм у слововжитку, граматичному оформленні мови, у вимові і наголошуванні та у неприйнятті спотвореної мови або суржику. Щоденно інформаційні матеріали на цю тему подають канали телебачення, зокрема «Київ», «СТБ», «ICTV», «Суспільне культура», «Експрес», «Інтер» та ін. До прикладу, у наш час на телебаченні постала низка телепрограм саме з культуромовної тематики: постійні інформаційно-довідкові телесюжети з участю мовознавців і громадських діячів; показ престижності гарним володінням української мовою демонструють визнані громадські й культурні діячі – представники молодієї генерації: О. Авраменко – науковець і викладач, Ю. Андрухович – поет, музикант і перекладач, О. Забужко – письменниця зі світовим визнанням, С. Жадан – письменник та ін.; традиційною стала трансляція з написання всеукраїнського диктанту з української мови із визначенням переможця; національний проєкт «Єдині» та телевізійні освітньо-розважальні програми і навіть «мовні баталії»; вперше в історії світ почув виступ українською мовою на врученні Нобелівської премії тощо.

У добу кліпового мислення справляє значний вплив на глядацьку й мережеву аудиторію саме візуалізація контенту, що допомагає значно покращити рівень засвоєння мовних норм української мови й сприяє успішному запам'ятовуванню культури поведінкових моделей у різних комунікативних ситуаціях [2; 7; 13].

Українське телебачення демонструє демократизацію суспільства, за відсутності цензури й лібералізації мовлення та посилення в ньому чинника особистості, відбувається розширення сфери спонтанного спілкування (особливо у інтернет-мережі), прагнення носіїв мови до мовного новаторства, а також до відновлення рис української мови, втрачених за часів русифікації. У медійній сфері це спричинило й прагнення «до пурифікації мови своїх галузей або й української мови в цілому», як слушно зауважує мовознавець О. О. Тараненко, відбувається «з різною повнотою й різною спрямованістю» таких пуристичних проявів [9, с. 181].

Суб'єкти у сфері медіа останнім часом активніше беруть участь у процесі нормалізації української мови, зокрема скеровували зусилля на створення окремого мовного режиму, встановлювати для окремих випадків навіть свої мовні норми, не поважаючи авторитетні приписи нині

чинного «Українського правопису» (2019), рекомендації нормативних словників і довідників з грифом Національної академії наук і Міністерства освіти і науки. Мовознавці як фахівці реагують і аналізують подібну практику. До прикладу, канал СТБ опублікував кодекс мовностилістичних норм, де зазначено: у «настановах щодо складних і суперечливих випадків написання слів... удосконалено (!) або уточнено деякі правила чинного правописного кодексу української мови»; «Це дуже практичний проект. Ми хочемо впровадити моду на красиве (!) українське мовлення» [9, с.182]. Водночас видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» у писемній практиці, визначеній наперед закладеною в комп'ютер програмою, не може відображати авторської орієнтації щодо орфоепічних норм. Так, у романі Ліни Костенко «Записки самашедшого» у всіх запозичених слова подано тільки літеру Г: *алгоритм, тала-концерт, генерує, тондоли, в джунглях, метера, міграція, шопінгів* та ін. [5, с. 223]. Подібна практика свідчить про розходження з нормою, яку пропонує чинний «Український правопис», словники, та навіть може загрозувати руйнуванню милозвучності української мови. Такі дії не бажані в час, коли медіа, як «четверта влада», перебирають на себе функцію «першої влади» в питаннях функціонування української мови як державної та культивування її норм. Спрямованість подібних процесів у сфері медіа на частковий перегляд нормативних засад української літературної мови пов'язують з тенденціями відштовхування від наслідків іншомовних впливів і з посиленням ролі питомої мовної основи, подібні явища спостерігаються і в інших слов'янських мовах на сучасному етапі розвитку.

Науковці також з'ясували, що найбільшу увагу медіа компанії іноді зосереджують не на процесі створення змісту, і навіть не на перетворенні інформації, а на її упакуванні й поширенні. Представники таких суб'єктів медіа вважають, що нині ігнорування правил і приписів – це не ознака неграмотності, аргументують подібні твердження особливостями «комунікації в інтернеті, де в режимі реального часу поняття норми нехтується задля скорочення часоکیلкісної величини в комунікативному акті між користувачами» [13, с. 228]. У гонитві за рейтингами або прибутками, окремі представники медіа навмисне вдаються до помилок, аби привернути увагу читачів, а відтак ненормативність медіа тексту починає втрачати негативну оцінку при сприйманні інформації мовцями. Водночас наявність помилок у медіа текстах знижує довіру аудиторії до медіа в цілому, призводить до розхитування української мовної норми, особливо серед малоосвіченої аудиторії. Закон «Про медіа», який набрав чинності 31 березня 2023 року, та Уповноважений із захисту державної мови працюють над

«недопущенням звуження застосування української мови та посилення її позиції в окремих напрямках» [14, с.16]. Крім того, новий Закон суттєво змінив і правила гри у сфері медіа, запропонував нове ставлення до соціальних мереж, запровадивши нову термінологію, осучаснивши понятійний апарат та наділивши Нацраду повноваженням нагляду та контролю за дотриманням суб'єктами у сфері медіа законодавства про державну мову, для чого розроблено складну систему визначення порушень та санкцій.

Мовна норма реалізується через мовну систему, тобто мовні одиниці, що прийняті як зразкові або ті, яким надано перевагу у певний час мовною спільнотою, але їй властива і варіантність. Наявність варіативних форм є ознакою розбудованої стилістичної системи літературної мови, ознакою її динамічності, рухливості, а отже, й джерелом постійних мовних змін, що відображають пошуки адекватних засобів мовного вираження [6]. До прикладу, у теленовинах на каналі «Експрес» (03.05.2023 р.) тільки за п'ять хвилин було зафіксовано три різні варіанти лексеми, пор.: *фотограф*, *фотографка*, *фотомисткиня*. Ведуча новин вживала лексему *фотограф*, а у репортажі колеги-журналістки про фотовиставку та її авторку вживалися інші фемінутиви. Мова телебачення в інформаційних програмах повинна бути нормативною, бо в іншому випадку це буде призводити до розхитування мовної норми та ускладнювати її засвоєння.

Велика кількість у медійній мові просторічних слів, жаргонізмів та інших нелітературних елементів, навіть з метою підсилення експресивності мовлення, все ж лібералізують, а то й розхитують літературну норму, вступають у суперечність із літературним стандартом, погіршують якість мовлення, негативно впливають на формування мовних смаків аудиторії.

Порушення мовних норм неодмінно призводить до виникнення мовних помилок (напр.: *нЕсти*, *листОпад*, *виданняЯ*, *попрОшу*, *ідеалА*, *майданА*, *інтернетА* та ін.). Традиційно під помилкою розуміють ненормативне мовне утворення, що виникає внаслідок невмотивованого порушення літературної норми і є результатом неправильних мисленневих операцій [1; 2; 4]. Щодо усталення літературної норми відповідальним є соціум, у якому культивується відповідний рівень мовної освіти, формується мовна свідомість, підтримувана національно-культурними традиціями. Мовна норма має підґрунтям узус, мовленнєву звичку, кодифікована ж мовна норма офіційно узаконює узус або не приймає його.

Висновки. Існуюча в суспільстві культура мови та її норми є суттєвими для подальшої долі суспільства. Вагомою ознакою ХХІ ст. є

ставлення суб'єктів мас-медіа як членів мовної спільноти до української мови, що виявляється, зокрема, у їхній діяльності з культивування літературної норми і деяких, особливо публічних, видів комунікації. Саме мас-медіа здійснюють регуляцію мови, що тісно пов'язана з системою мовного виховання, поясненням кодифікаційних рішень, які у мовознавців можуть бути успішними тільки при врахованні результатів наукового опису мови, реальної комунікації, сукупності часто суперечливих поглядів громадськості на мову, культурні традиції щодо мовних норм. Особливої уваги у подальших дослідженнях мовного дискурсу інтернету необхідно надавати питанням мовної норми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білограць Х., Нечипір Х. Мовностилістичні помилки ведучих українських телеканалів. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Журналістські науки.* 2019. № 3. С. 129–135.
2. Білоус О. Фахова мова теленовін: шляхи аналізу та перекладу "Ad orbem per linguas. До світу через мови". *Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції "Наративи сучасної України у світовій геополітиці"*, 18–19 травня 2023 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. с. 26-28.
3. Васильченко В. Медійна мова: стилістика і девіації. *Актуальні проблеми масмедіа: колективна монографія / наук. ред. Васильченко В.М., Шульгіна В. І. К.: НАУ, 2023. С.73-93.*
4. Гаврилова Я. До проблеми розрізнення «норми» і «помилки» у текстах періодичних видань. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика»* : зб. наук. наук, праць. Херсон, 2015. Вип. 22. С. 119–120.
5. Єрмоленко С. Символічні і прагматичні виміри мовної норми. *Екологія мови і мовна політика в сучасному суспільстві.* Київ.: Видавничий дім Д. Бурого, 2012. С.202-223.
6. Кравченко Є. Г. Динаміка мовної норми. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9–10 квітня 2018 р. Д. : ЛПРА, 2018. С.156 -160.
7. Крайнікова Т. Мовна культура українських ЗМІ: тлумачення інтернет-користувачів. *Стиль і текст.* 2012. Вип. 13. С. 107–115.
8. Лисинюк М. Мова ЗМІ як показник мовної культури сучасного суспільства *Культура і сучасність* : альманах. 2020. № 2. С. 33-38.
9. Тараненко О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явища пуризму (на загальнослов'янському тлі). *Мовознавство*, 2008, № 2—3 с.159-189.

10. Українська мова. Енциклопедія / ред. В. М. Русанівський. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. 750 с.
11. Яцимирська М. Українська ортологія на інтернет-платформі. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2020. Випуск 47. С. 179–188.
12. Lubaś W. Polityka językowa [seria «Najnowzedzeje języków slowiańskich»]. Opole, 2009, 583 s.
13. Мариненко І. Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних змі: типологія, причини виникнення / І. Мариненко // *Мова: класичне - модерне - постмодерне*. - 2017. - Вип. 3. - С. 227-235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_27
14. Річний звіт про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2022 р. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua>

Мирбабасва Карина Олегівна,
студентка IV курсу (спеціальність «Журналістика»),
Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна
e-mail: 6937127@stud.nau.edu.ua

Васильченко Вячеслав Миколайович,
канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри журналістики ФМВ НАУ
Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна
e-mail: viacheslav.vasylichenko@npp.nau.edu.ua

ЮТУБ ЯК СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА: ВІДЕОБЛОГІНГ ТА АУДИТОРІЯ

Сьогодні соціальна мережа «Ютуб» займає друге місце у світі як популярна медіаплатформа, яка налічує понад два мільярди користувачів [1]. Популярність ютуб зумовлена зручністю використання, якістю роботи та наявністю безкоштовних послуг для користування мережею. Відзначимо, що активно прогресують нові форми творчої самореалізації в мережі інтернет, зокрема, через відеоблоги. Ця тенденція властива користувачам відеохостингу «Ютуб».

Метою даного дослідження є аналіз медіаплатформи ютуб як соціальної мережі, популярність відеоблогів та зв'язок із аудиторією.